

SMOTRA HRVATSKE POVIJESNE ZNANOSTI: *Prvi kongres hrvatskih povjesničara, Zagreb 8.12. - 11.12.1999.*

Potreba da se zastane, pogleda oko sebe i valorizira rezultate vlastitih istraživanja jednaka je traganju novih puteva za budući razvoj. Hrvatska historiografija, svojim metodološkim usmjerenjima i tematskim okvirima, bez obzira na brojne "kontinuitete i diskontinuitete", već decenijama ide u korak s evropskim historiografijama. Pokazao je to i Prvi kongres hrvatskih povjesničara, održan u Zagrebu od 8. do 12. decembra 1999. godine. Organizatori Kongresa su bili Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti, Hrvatski institut za povijest, Odsjek za povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu i Društvo za hrvatsku povijesnicu. Ovaj je Kongres održan kratko nakon što je početkom novembra 1999. u Sarajevu, u organizaciji Instituta za istoriju, održan međunarodni znanstveni skup o temi *Historiografija o Bosni i Hercegovini (1980-1998)*. Za nekolicinu historičara, koji su bili prisutni na oba skupa, same po sebi su se nametale neke sličnosti i razlike, te dostignuća u ovim dvjema historiografijama. Mada je sarajevski skup bio više usmjeren na inventuru historiografskih spoznaja o historiji BiH, a zagrebački mnogo šire koncipiran, zamišljen ne samo kao inventura dostignuća nego i kao mjesto za prezentiranje vlastitih historiografskih istraživanja, ne možemo se oteti dojmu kako pred bosanskom historiografijom stoji još puno posla da se u kadrovskom, organizacionom, metodološkom i tematskom smislu organizira kako bi se mogla suvereno nositi sa razinom i postulatima suvremenih evropskih historiografija. Svakako, da je Kongres hrvatskih povjesničara bio dobar primjer kako se valja organizirati, pratiti nove metodološke pravce i tematska usmjerenja, kako se uključiti u međunarodne institucije za povijesne znanosti, prije svega Međunarodni odbor za povijesne znanosti (CISH), i kako u skladu s tim kadrovski ojačati bosansku historiografiju. Valja napomenuti da je na Kongresu puno mladih hrvatskih povjesničara izvijestilo o rezultatima svojih znanstvenih istraživanja, a neki od njih su bili moderatori pojedinih sekcija (Natalija Rumenjak, Suzana Leček, Vladimir Geiger), što može poslužiti kao dobar primjer kako se odnositi prema generacijama mladih historičara.

Kongres je radio u plenumu o dvije osnovne teme: *Hrvatski nacionalni i državni identitet i diskontinuitet*, i *Suvremena hrvatska historiografija*, te 14 zasebnih sekcija (Historiografija, Hrvatsko srednjovjekovlje: korijeni identiteta, Povijest žena, Gospodarska povijest, Povijest znanosti, Povijest i interdisciplinarnost, Povijest i demografija, Izgradnja moderne hrvatske ustavnosti i pravnih institucija, Hrvati izvan domovine, Nacija i nacionalizam, Crkva i društvo, Mediji i oblikovanje javnog mnijenja, Slika drugog: etničke skupine na hrvatskim prostorima i Stara povijest hrvatskih zemalja), ali posljednji dan, zbog smrti predsjednika Franje Tuđmana, Kongres nije radio, zbog čega tri posljednje sekcije nisu niti započele svoj rad.

Na Kongresu je u plenarnom dijelu rada rezultate svojih istraživanja saopćilo 17 znanstvenika, dok je za sekcije pripremljeno 171 saopćenje. Dakle, 188 referata o raznim problemima hrvatske povijesti!

Osnovna tema o kojoj je Kongres raspravljao bila je *Hrvatski nacionalni i državni identitet i kontinuitet*. O tome su govorili Nenad Cambi, Radoslav Katičić - profesor emeritus Bečkoga sveučilišta, Neven Budak, Tomislav Raukar, Miroslav Bertoša, Mirko Valentić Nikša Stančić, Mirjana Gross - profesor emeritus Zagrebačkoga sveučilišta, Marijan Maticka, Hodimir Sirotković i Nada Kisić - Kolanović. Profesor *Nenad Cambi* govoreći o kontinuitetu i diskontinuitetu kasne antike i ranoga srednjeg vijeka na hrvatskim prostorima, zaključio je kako "ne postoji izravni kontinuitet, ali isto tako da nema izrazitoga diskontinuiteta, unatoč znatnim promjenama. (...) Srednji vijek ipak je zasebno razdoblje koje nastaje na antičkom zgaristu". O hrvatskome identitetu u srednjemu vijeku govorili su profesori *Neven Budak* i *Tomislav Raukar*. Osobito je bilo zapaženo saopćenje profesora Budaka o elementima hrvatskoga identiteta (pripadnost kršćanstvu, pripadnost zapadnoj civilizaciji, postojanje države kao garanta kontinuiteta, tropismenost i kroz nju multikulturalnost Hrvata) i njegova tvrdnja kako nije postojao jedan identitet koji bi okupio sve Hrvate, nego više identiteta koji su se u 9. stoljeću integrirali u zajednički identitet. Zanimljiv je bio i dio njegova izlaganja o različitim poredodžbama identiteta općenito, dok je *Miroslav Bertoša*, profesor sa Filozofskoga fakulteta u Puli, analizirajući *hrvatske identitete* u ozračju ranonovovjekovlja, istaknuo značaj prostornog faktora kao važnoga korijena regionalnih identiteta. Profesor Bertoša inzistira na postojanju razlike između etnokulturnoga identiteta prije 19. stoljeća i nacionalnoga identiteta u 19. stoljeću. O nacionalnome identitetu svoja su istraživanja saopćili *Mirko Valentić*, *Nikša Stančić* i *Mirjana Gross*. *Dr. Valentić* je govorio o nosiocima hrvatskoga imena, državno-pravnog kontinuiteta i nacionalnoga identiteta u 17. i 18. stoljeću, osobito na primjeru intelektualnih krugova, a profesor *Staničić* o hrvatskome nacionalnom identitetu u 19. stoljeću. *Dr. Staničić* proces integracije hrvatske nacije sagledava u kontekstu integracije ostalih evropskih nacija ističući različite elemente na kojima se oblikovao osjećaj različitosti od ostalih nacija i pripadnosti hrvatskoj naciji. Profesor *Gross* je govorila o konceptu modernizacije u prevladavanju regionalizama, odnosno o prelasku tradicionalnih hrvatskih društvenih struktura u novo društvo u drugoj polovici 19. stoljeća kao komponenti nacionalne integracije.

O hrvatskome kontinuitetu i diskontinuitetu u 20. stoljeću svoja su saopćenja prezentirali *Marijan Maticka*, *Hodimir Sirotković* i *Nada Kisić - Kolanović*. Referati *M. Maticke* i *H. Sirotkovića* u dobroj mjeri su se podudarali, kako u vremenskom okviru na koji su se odnosili (1918 - 1999), tako i u metodološkom pristupu, dok je *N. Kisić - Kolanović* svoje saopćenje fokusirala na povijesne aspekte hrvatskoga pitanja u razdoblju Drugoga svjetskog rata. *Dr. Maticka* odlično uočava diskontinuitete unutar kontinuiteta traganja za hrvatskom državom tijekom 20. stoljeća, te upozorava na istodobno postojanje konti-

nuiteta i diskontinuiteta (1918. i stvaranje Države SHS jeste diskontinuitet, jer se prekidaju veze sa Ugarskom i Austrijom, što je dotada bio kontinuitet, ali i tada se ostaje na stanovištu kontinuiteta hrvatske državne tradicije; 1943. jeste međunarodni kontinuitet, ali i unutarnji diskontinuitet, osobito s obzirom na vlasničku strukturu, i tako dalje).

Zanimljiv referat je podnio profesor emeritus Bečkoga sveučilišta, *Radoslav Katičić*, čije je saopćenje bilo naslovljeno *Pitanje o podrijetlu Hrvata u hrvatskom intelektualnom diskursu danas*. Profesor Katičić ističe kako mit o podrijetlu nikoga ne može legitimirati, zbog čega je ponekad pozivana "znanost" koja je trebalo legitimirati porijeklo. Međutim, "porijeklo nikoga ne legitimira nego prisutnost i djelatnost", zaključio je ugledni akademik.

O drugoj temi Kongresa (*Suvremena hrvatska historiografija*) saopćeno je 5 referata, u kojima je prezentiran razvoj hrvatske historiografije od sredine 19. stoljeća, kada se ona konstituira kao znanost, do suvremenih dostignuća. *Bruna Kuntić - Makvić* je govorila o dostignućima hrvatske historiografije u proučavanju stare povijesti, počevši od rezultata koje su o tom razdoblju hrvatske povijesti dali Ivan Kukuljević i Franjo Rački, preko doprinosa Šime Ljubića, Tadije Smičiklase, Gрге Novaka, do istraživačkih rezultata Mate Suića i Petra Selema. *Neven Budak* je govorio o hrvatskoj historiografiji o srednjem vijeku uočavajući osnovne metodološke uspone i zastoje od Ivana Kukuljevića, Franje Račkoga, Ferde Šišića, Stjepana Antoljaka i Nade Klaić do Tomislava Raukara i generacije mladih hrvatskih medievista, dok je profesor *Drago Roksandić*, govoreći o historiografiji o hrvatskome ranom novom vijeku u europskom kontekstu, prevashodno istaknuo nužnost kritičkoga vrednovanja vlastite baštine. Iscrpan i veoma temeljit referat podnijela je *Božena Vranješ - Šoljan*, koja je napravila odličnu analizu historiografije o hrvatskoj povijesti 19. stoljeća, osobito istaknuvši značaj pokretanja *Historijskoga zbornika* 1948, čiji je urednik bio Jaroslav Šidak, od kada se opseg historiografskih priloga koji osvjetljavaju povijest 19. stoljeća naglo širi.

Hrvoje Matković i *Dušan Bilandžić* govorili su o dosezima hrvatske historiografije o povijesti 20. stoljeća, pri čemu je H. Matković analizirao osnovna dostignuća o povijesti od 1918. do 1945, a D. Bilandžić je, svojim briljantnim nastupom, u nekoliko teza govorio o brojnim predrasudama koje u javnosti, pa i u historiografskim djelima, postoje o ovome razdoblju hrvatske povijesti. Profesor Bilandžić je zastupao stajalište kako je 1945. označila poraz velikosrpskih snaga u Jugoslaviji (od 1912 do 1918. Srbija se 6 puta teritorijalno uvećala, a 1945. Jugoslavija je podijeljena u 6 republika, a sama Srbija u tri dijela; centralizam je uveden radi raslojavanja višepartizma, koji se mogao razviti jedino u Srbiji i Beogradu i tako dalje). Nizom drugih zanimljivih i nadahnutih teorija, o kojima valja razmišljati, Bilandžić je u izvjesnom smislu "poentirao" djelovanje Kongresa u plenumu.

Rad u plenumu nije obilovao značajnijim polemikama. *Petar Vrankić* sa Univerziteta u Augsburgu, pokrenuo je probleme tropismenosti i trojezičnosti u

Hrvata, o čemu su još govorili *Neven Budak* i *Radoslav Katičić*. *Bruna Kuntić Makvić* govorila je o konstantama hrvatske povijesti, a bilo je i onih (profesor iz Zadra *Pavo Živković*) koji su plenarna zasjedanja iskoristili da upozore na organizacijske propuste u pripremi Kongresa. Ovakvi nastupi, međutim, nisu bili znanstvene naravi. *Fra Andrija Nikić* je pokrenuo pitanje proučavanja historije Bosne, na što se kratko osvrnuo *Ibrahim Karabegović*. Od bosanskih historičara u plenumu je još govorio *Tomislav Išek*, koji se založio za pojmovno preciziranje u historiografiji.

Prave rasprave su vođene tek u pojedinim sekcijama, koje su radile istodobno, pa zbog toga kratki prikaz rada po sekcijama donosimo na temelju vlastitoga prisustva pojedinim sekcijama i oslanjajući se na izvanredno pripremljenu *Knjigu sažetaka* koju su organizatori Kongresa tiskali na 189 stranica.

U sekciji *Historiografija*, vođene su žive rasprave, u kojoj je profesor *Ibrahim Karabegović*, direktor Instituta za istoriju iz Sarajeva, izvijestio o historiografiji u BiH danas. Rasprave su ostale su u znanstvenim okvirima, što je odraz dobre organizacije Kongresa, te znatne znanstvene razine koji je hrvatska historiografija dostigla. Potvrdile su to i rasprave u sekciji *Hrvatsko srednjovjekovlje: korijeni identiteta*, koje su očit dokaz da hrvatska historiografija o srednjovjekovnom razdoblju svoje povijesti ima već izrasla imena dostojna svojih utemeljitelja. U sekciji *Vojna povijest* bilo je nekoliko referata koji su zanimljivi i za bosansku historiju. Profesor *Nenad Moačanin* je, primjerice, iznio nekoliko zanimljivih opservacija o razvoju osmanskih kapetanija na hrvatskom prostoru, ukazujući na zablude dosadašnje historiografije koja je vidjela kontinuitet kapetanija od 16. do njihova ukinuća u 19. stoljeću. N. Moačanin smatra da tu ne postoji strogi kontinuitet, jer kapetanije koje u 17. stoljeću nastaju iz odžakluk-timara, a u 18. stoljeću se u cijelosti uobličavaju, nemaju puno zajedničkoga sa starim kapetanijama.

Jedna od sekcija koja je privukla veliku pozornost je *Nacija i nacionalizam*, u kojoj se raspravljalo kako o teorijskim aspektima fenomena nacije i nacionalizma, tako i o pojedinim aspektima procesa integracije hrvatske nacije. Istaknimo samo saopćenja *Zvonka Lerotića*, koji je govorio o problemu suvremenoga hrvatskog etnonacionalizma, te *Mirjane Gross* koja je izvijestila o svojim najnovijim istraživanjima liberalizma i nacionalizma u ideološkom sustavu Ante Starčevića. Ova sekcija nije završila svoj rad zbog prekida Kongresa, ali je bio uočljiv izostanak pojedinih hrvatskih historičara koji se, inače, u svome znanstvenom radu bave ovim pitanjima.

Veoma puno referata (ukupno 14) podneseno je u sekciji *Gospodarska povijest*. Moderator u ovoj sekciji, profesor *Mira Kolar-Dimitrijević*, ukazala je na osnovna dostignuća i probleme pred kojima stoji hrvatska historiografija. Ostala saopćenja u ovoj sekciji su, uglavnom, bila posvećena pojedinim problemima gospodarske povijesti Hrvatske, ali zbog velikoga broja referata nije ostalo vremena za značajnije rasprave. U sekcijama *Crkva i društvo*, i *Hrvati izvan domovine* podneseno je ukupno 26 saopćenja, što je, također, uvjetovalo izostanak

očekivanih rasprava. O izgradnji moderne hrvatske ustavnosti i pravnih institucija raspravljalo se u posebnoj sekciji, dok je veoma zanimljivo bilo u sekcijama *Povijest znanosti*, i *Povijest i interdisciplinarnost*, koje ukazuju na moderne tendencije u hrvatskoj povijesnoj znanosti. Dokaz tomu su i rasprave u sekciji *Povijest žena*, a priopćenja u sekciji *Povijest i demografija*, kretala su se od onih koja govore o povijesnodemografskim metodama i povijesnoj znanosti, do futurističkih opservacija o demografskom stanju hrvatske nacije s obzirom na (de)populaciju u razdoblju od 1961. do 1991. godine. Sekcije *Mediji i oblikovanje javnog mnijenja*, *Slika drugog: etničke skupine na hrvatskim prostorima*, te *Stara povijest hrvatskih zemalja* zbog prekida Kongresa nisu niti započele svoj rad.

Tijekom trajanja Kongresa organizirano je nekoliko predstavljanja najnovijih izdanja hrvatske historiografije, te okrugli sto o položaju historiografskih časopisa u Hrvatskoj, a bilo je planirano i organiziranje javne tribine o nastavi povijesti. Od predstavljenih izdanja izdvajamo *Zbornik Mirjane Gross, Kratka povijest Poljske, Turska Hrvatska*, posebno zanimanje je vladalo za predstavljanje dviju knjiga historičara iz Austrije: *Oblikovanje nacije u građanskoj Hrvatskoj (1835 - 1918)*, čiji je autor Arnold Supan, te *Ogledi o modernizaciji u srednjoj Europi*, koja predstavlja izbor iz velikoga opusa bečkoga historičara Horsta Haselsteinera. O ovim su knjigama nadahnuto govorili profesori Zagrebačkoga sveučilišta Nikša Stančić i Drago Roksandić.

Na Kongresu je izabran novi Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti (HNOPZ), koji ima zadaću poticati razvoj hrvatske historiografije i organizirati naredni Kongres. Za predsjednika Odbora izabran je profesor Neven Budak. Sudeći po rezultatima koji su prezentirani na ovome skupu možemo na kraju zaključiti da je hrvatska historiografija "uspjela održati određenu razinu za koju se godinama mukotrpno borila", kako je to ocijenila profesor Mirjana Gross, koja je u stanovitoj mjeri doprinijela takvome stanju hrvatske historiografije.

H Husnija Kamberović